Ալեքսանդր Շիրվանզադե

Արամբին

I

Առավոտյան տասն ու մեկ ժամն էր: Այրի Նատալիան զգուշությամբ բաց արավ յուր երիտասարդ կենողի սենյակի դռներն և հարցրեց .

Պարոն Ռոստամյան, սուրճ կկամենա՞ք անուշ անել:

Ուղարկեցեք մի բաժակ, ասաց Ռոստամյանը, որ սեղանի մոտ նստած, զբաղված էր գրությամբ:

Այրին դռները ծածկեց և մի րոպեից հետո կրկին երևեցավ, երկու ձեռներով բռնած մի մատուցարան, որի վրա դրած էին մի բաժակ սուրճ և մի բուռ քաղցր պաքսիմատ:

Այսօր ես եմ եփել, Պետրեն միշտ փչացնում է, ասաց նա, և բաժակը վերցնելով, հանդիսավոր կերպով դրեց Ռոստամյանի առջև:

Մինչև բաժակն դատարկելն, այրին, նստած յուր կենողի դեմ ու դեմ, նայում էր նրա երեսին:

Հավանեցի՞ք, հարցրեց նա, երբ Ռոստամյանը շտապով խմեց սուրճն ու վերջացրեց:

Շնորհակալ եմ, շատ լավն է, պատասխանեց վերջինն և գրիչը վերցրեց:

Մի քանի րոպե, դատարկ բաժակը ձեռին, այրի Նատալիան անշարժ կանգնած էր և մտիկ էր անում յուր երիտասարդ կենոդին: Վերջինը, կարծես, մոռացած նրա ներկայությունը, գլուխը քաշ, մերթ գրում էր, մերթ մտածում:

Ստեփան Գրիգորիչ, արտասանեց այրին, բաժակը դնելով սեղանի ծայրին և ինքը նորից տեղավորվելով աթոռներից մեկի վրա:

Ռոստամյանը գլուխը բարձրացրեց և նայեց այրիի երեսին:

Ստեփան Գրիգորիչ, բավական է, ասում եմ ձեզ, բավական է, մեղք եք, աստված վկա մեղք եք: Ես չեմ ասում, թե մի գրեք ու կարդաք, է՛հ, ինչքան ուզում եք պարապեցեք, բայց մի քիչ էլ ձեր առողջության մասին հոգացեք: Չէ՛, որդի, այդպիսով դուք վերջը ձեր սիրտը կմաշեք, ես ձեզ սիրելուց եմ ասում: Ա՛յ, այդպես էր, իսկ և իսկ այդպես էր իմ Գիգոլն էլ, բայց վերջն ի՞նչ եղավ . . . Ախ, Գիգո՛լ Գիգո՛լ . . .

Այրիի դեմքն արտահայտեց խորին դառնություն, աչքերի մեջ փայլեցին արտասուքի կաթիլներ: Ռոստամյանը լուռ տհաճությամբ լսում էր նրա խոսքերը:

Երկարատև նստակեցությունը, ծանր մտավոր աշխատությունը, ձմեռային անքուն գիշերները միևնույն սեղանի քով, միևնույն գործով երեսնամյա երիտասարդի դեմքի վրա դրոշմել էին ծերության առաջին կնիքը: Նրա երեսի թուխ կաշին տեղ-տեղ աչքերի ներքո, միշտ սեղմված բերանի անկյուններում նշմարելի կերպով կնճռվել էին: Իսկ ուղղագիծ, սակավ ինչ սրածայր քթի կողմերից սկսած դեպի վայր գծավորվել էին երկու խորշեր, իբրև տոկուն աշխատության և մտքերի հարատև լարման ապացույց: Այս էր, որ մելամաղձային արտահայտություն էր տալիս նրա դեմքին: Բայց արտաքուստ վաղաժամ թառամած երիտասարդի խոշոր մուգ-շագանակագույն աչքերի մեջ փայլում էր մի տեսակ մանկական անմեղություն, որ մանավանդ գրավիչ էր, երբ նա ժպտում էր կամ ծիծաղում: Մարմնապես տակավին նա առողջ էր զգում իրան: Աշխատում էր որպես լարված մի մեքենա: Օրվա
մեջ տասն ու չորս ժամ պարապելը նրա համար սովորական էր, իսկ ձմեռը երբեմն ավելի:

Այրի Նատալիան ակնհայտ փաստերով հաստատում էր, թե երիտասարդը չպիտի այդ տեսակ կյանք վարի, թե «մարդ մի անգամ է ծնվում, ոչ թե երկու անգամ», թե հարկավոր է, որ նա աշխարհի զվարճությունների մասին էլ մտածի: Եվ բարեսիրտ կինն ուղիղ չորս տարի էր, որ այսպես խրատում էր նրան, մայրական անկեղծ ցավակցությունից դրդված: Հայտնի էր նրան, որ Ռոստամյանը մի պանդուխտ երիտասարդ է, զուրկ ծնողներից, հեռու ազգականներից, միայնակ, ինչպես լերկ ժայռի ճակատին բուսած մի վայրենի ծառ: Այրին ինքը, բացի մի ամուսնացած աղջկանից, ուներ մի որդի, որ ուսանում էր Պետերբուրգի համալսարանում: Միայն մի արու որդի, իսկ մյուսը, որ անդրանիկն էր, մեռել էր ուսանող ժամանակ: Այրին յուր Գիգոլի վաղահաս մահը վերագրում էր ուսմանն և գրքերին: Մորմոքվում էր նրա սիրտն, երբ մտածում էր, թե նրա միակ Գաբոն ևս այժմ նույն կյանքն է վարում, ինչպես մյուս եղբայրն և ինչպես ահա այս երիտասարդը: Ուստի, խրատելով Ռոստամյանին, նրան թվում էր, թե խրատում է և՛ յուր հարազատ որդուն, թե այն, ինչ որ ասում է առաջնին, հասնում է և՛ վերջնի լսելիքին: Ո՛րպիսի քնքշությամբ նա աշխատում էր մեղմացնել այն պաղությունը, որով շրջապատել էր իրան այդ մենակյացը: Բայց ապարդյուն, համառ մենակյացը, բացի յուր գրքերից, ձեռագրներից և սենյակի չորս պատերից, եթե սիրում էր մի ընկերություն, այդ յուր ներքին աշխարհն էր:

Ապարդյուն մնաց և այսօր այրի Նատալիայի մայրական հանդիմանությունը: Նա մատուցարանը վերցրեց և լուռ դուրս գնաց, գլուխը խորհրդավոր կերպով շարժելով, որ արտահայտում էր և՛ սաստիկ տարակուսանք, և՛ անկեղծ սեր, և՛ երկյուղ: Մի փոքր անցած՝ նա դարձյալ ներս մտավ, այս անգամ հագնված-պատրաստ ուր որ է գնալու համար:

Ստեփան Գրիգորիչ, այս բանալին էլի թողնում եմ ձեզ մոտ, ասաց նա, մի մեծ բանալի դնելով Ռոստամյանի սեղանի ծայրին, ես գնում եմ Կատոյի մոտ . Պետրեին էլ հետս տանում
եմ: Եթե բնակարանն ուզող լինի, գինը խոմ գիտեք, մի կոպեկ էլ չպակասեցնեք հիսուն մանեթից: Լսո՞ւմ եք, մի կոպեկ էլ:

Շատ լավ:

Այրին գնաց, Ռոստամյանը, յուր ընդհատված մտքերն ամփոփելու համար, մի քանի վայրկյան դժգոհ հայացքը ձգեց լուսամուտից դեպի դուրս:

Գեղեցիկ էր այն օրվա եղանակը: Այդ ձմեռավերջի այն օրերից մեկն էր, երբ մարդու սիրտը լցվում է անորոշ անձկությամբ, և նա հոգով ձգտում է օրով առաջ դեպի գարուն: Պարզ, անխառն էր երկինքը . մի շաբաթ էր, որ նա չէր սքողվում ամպերով: Միայն հյուսիսից երբեմն բարձրանում էին մոխրագույն թուխպեր և տարածվում հորիզոնի ստորին կողմերում, բայց կեսօրվա դեմ, հանդիպելով օդի ջերմ հոսանքին, ինքն ըստ ինքյան արագ չքանում էին երկնային տարածության մեջ:

Նույն վայրկյանին, երբ Ռոստամյանը նայում էր դեպի դուրս, նրա լուսամուտը առջևով, զորեղ ձեռքից արձակված քարերի պես, սլանում էին սրաթռիչ ճնճղուկները, խաղաղ օդը շարժելով իրանց թևերի արագ հարվածներով: Ախտաբորբոք աղավնիների մի երամ, դիմացի ցածրաշեն տան կտուրի վրա նստած, կտցահարում էր միմյանց: Ամեն ինչ հրճվում էր գարնան մերձավորությամբ, անգամ մենակյացի սենյակի փոքրաթիվ ճանճերը, որոնք, սև բիծերի նման կպել էին լուսամուտի ապակիներին և ախորժելի թմրության մեջ չէին շարժվում իրանց տեղերից:

Հեռու տարածության մեջ երևում էր Թիֆլիսի հյուսիսային շրջակայքը Կոլոնիան, Մուշտայիդի անտերև ծառերի սև խտությունը, օձապտույտ Քուռի գեղեցիկ հովիտը և ապա հեռու ու ավելի հեռու լուսավորվում էին Կովկասյան լեռներն, որոնց մեջ թագավորում է Կազբեկն, ինչպես մի պատկառելի նահապետ, շրջապատված յուր զավակներով: Նորեկ ձյունի թարմ ծալքերով ծանրաբեռնված բարձրագագաթ լեռան վրա, բացի մի քանի ուղղահայաց ժայռերից, որոնց վրա ձյուն չի նստում, չէին երևում այն սև գծերն և մեծ խորշերը, որ փորվում է նրա կրծքի վրա միջնամառային հրատապ շոգերից: Յուր սպիտակ զգեստավորության մեջ նա նայում էր ուրախ, սառուցք դարձած ձյունի բյուրավոր աստղիկներով
ժպտալով արևի երեսին ձմեռային արևի, որի ջերմությունը տակավին անզոր էր թափանցել նրա ստորոտային կեղևի մեջ անգամ: Կարծես, օդի մաքրությունը սեղմել, կարճացրել էր հարյուր վերստ տարածությունը, այնքան հսկայական

լեառը Ռոստամյանի լուսամուտից երևում էր պարզ ու որոշ, նկարված հակնթագույն երկնակամարի վրա:

Անցել էր կես ժամ այրի Նատալիայի դուրս գնալուց: Ռոստամյանը նոր խորասուզվել էր յուր գործի մեջ: Հանկարծ լսվեց փողոցային դռների զանգակի ձայնը: Սկզբում Ռոստամյանը ուշադրություն չդարձրեց, բայց երբ ձայնը մի քանի անգամ կրկնվեց, տրտնջալով դուրս եկավ և մուգ-կարմրագույն փայտաշեն մաքուր սանդուղքով ցած իջավ: Նա բաց արավ դռներն և պատրաստ էր բարկացած արտասանել, «ի՞նչ եք կամենում», երբ նրա առջև բացվեց մի պատկառելի պատկեր: Նա, փոխանակ կոշտ հարցը տալու, հարգանքով հետ քաշվեց:

Դա մի բարեդեմ ծերունի էր, ալեխառն մազերով ու միրուքով, հագնված խիստ մաքուր և հարուստ: Մի ձեռով հենված ձեռնափայտի վրա, մյուս թևի տակ նա սեղմած ուներ բազուկը մի երիտասարդ կնոջ, որի դեմքը կիսով չափ ծածկված էր նուրբ կինեմոնագույն շղարշով:

Ասացեք, խնդրեմ, այստե՞ղ են բնակարան վարձով տալիս, հարցրեց ծերունին դուրեկան ձայնով և քաղաքավարի կերպով գլխարկի ծայրը քիչ շարժեց:

Այո, պատասխանեց Ռոստամյանը, նույնպես գլուխ տալով:

Կարելի՞ է տեսնել:

Բարեհաճեցե՛ք:

Նա մի կողմ քաշվեց, որ ճանապարհ տա ծերունի տղամարդուն և երիտասարդ կնոջը:

Բնակարանը գտնվում էր պատշգամբի մյուս կողմում, ուղիղ Ռոստամյանի բնակարանի դեմ ու դեմ: Երեք ամիս էր, որ նա դատարկ էր, և այս երեք ամսվա ընթացքում, գրեթե ամեն օր, այրի Նատալիան Ռոստամյանին խնդրում էր վարձողներ գտնել: Տունը սեփական էր և մնացել էր այրիի հանգուցյալ ամուսնուց, իբրև

միակ ժառանգություն: Մայր ու որդի ապրում էին այդ տան եկամուտով: Ներքին հարկը վարձած էր մի ռուս պաշտոնյայի ընտանիք, վերին հարկի կես մասի երկու սենյակներում բնակվում էր ինքն այրին, իսկ մյուս երկուսում՝ Ռոստամյանը: Դատարկ բնակարանը կազմում էր վերին հարկի երկրորդ կեսը: Ուստի նրա պարապությունը բավական դժվարացնում էր այրիի ապրուստը:

Ռոստամյանն անծանոթներին առաջնորդեց դեպի վարձվելի բնակարանը:

Խոնավ չէ՞, հարցրեց ծերունին, առաջին սենյակը մտնելով և, ինչպես սովորաբար լինում է, առաջին հայացքն առաստաղին ձգելով:

Ամենևին ոչ:

Երիտասարդ կինը շտապով մոտեցավ այս ու այն լուսամուտին, նայեց դեպի փողոց: Դա մոտ քսան ու հինգ տարոք, ավելի բարձր, քան միջահասակ, դեմքի կանոնավոր գծագրությամբ, առողջ կազմվածքով մի էակ էր: Տիկին էր նա, թե օրիորդ Ռոստամյանը չկարողացավ որոշել: Նույն վայրկյանին, երբ երիտասարդ կինն երեսը դարձրեց դեպի ծերունին, Ռոստամյանի հայացքը հանդիպեց նրա աչքերին, և նա, որ ամոթխած էր, անվստահ, մինչև անգամ երկչոտ կանանց վերաբերմամբ, շփոթված, աչքերը դարձրեց մյուս կողմ:

Ծերունին անցավ մյուս սենյակները: Երիտասարդ կինը հետևեց նրան:

Առաջինն ուշադրությամբ զննում էր բնակարանի ամեն մի սենյակն և երբեմն ֆրանսերեն լեզվով յուր նկատողությունները հաղորդում էր երիտասարդ կնոջը:

Խոհանոց ունի՞, հարցրեց նա:

Ունի:

Մաքո՞ւր է:

Տեսե՛ք:

Երբ խոհանոցը, պատշգամբը, գավիթը, ամեն ինչ ծերունին տեսավ և չորս սենյակները մի անգամ ևս զննեց, դարձավ երիտասարդ կնոջն և ասաց .

Հարմար է:

Խոսեցին գնի մասին: Ծերունին նորից սկսեց խորհրդակցել երիտասարդ կնոջ հետ:

Այդ միջոցին Ռոստամյանն ուշադրությամբ սկսեց դիտել նրան: Ոչ մեկն և ոչ մյուսն յուր արտաքին տեսքով Թիֆլիսեցու նման չէր: Պարզ էր, որ եկվորներ էին: Նրանց դեմքերի գծագրությունն և գույնը հայկական էին, թեև խոսում էին Ռոստամյանի հետ մաքուր ռուսերենով, մանավանդ երիտասարդ կինը: Տեղ-տեղ ծերունու արտասանությունը շեղվում էր բուն ռուսականից, հիշեցնելով հյուսիսային Կովկասի հայերին հատուկ արտասանությունը: Բայց հետաքրքրելին այս չէր Ռոստամյանի համար: Հենց առաջին հայացքից նա երիտասարդ կնոջ խոշոր, պարզագույն աչքերի մեջ նկատել էր մի խորին թախիծ: Այդ ոչ խոնջության նշան էր, ոչ և անցողիկ մի դառնություն . ինչ որ ծանր մտախոհության կամ հոգեկան մի անբաժան վշտի արտահայտություն էր այն, որ նշմարվում էր երիտասարդ կնոջ դեմքի բոլոր գծերի մեջ:

Ծերունին, խորհրդակցելու միջոցին, անկնածությամբ մտիկ էր անում նրան և թվում էր երբեմն, որ նա չի համարձակվում ուղիղ նրա տխուր աչքերի մեջ նայել:

Երիտասարդ կինը խոսում էր հոգնակի դեմքով, իսկ ծերունին եզակի:

«Երևի հայր ու դուստր են», մտածեց Ռոստամյանը, միևնույն ժամանակ նկատելով այդ կանացի և այդ այրական դեմքերի մեջ արյունակիցների նմանություն, որ տարիների և սեռերի տարբերությունը չէր քողարկում փոքր ի շատե դիտող աչքերից:

Ահա ձեր կանխավճարը, ասաց ծերունին, մի հատ տասը ռուբլիանոց թղթադրամ տալով Ռոստամյանին, մենք կտեղափոխվենք վաղը:

Բայց, ասացե՛ք խնդրեմ, խոսեց այս անգամ երիտասարդ կինը, մի ուշադիր հայացք ձգելով Ռոստամյանի վրա, այս գավթում կամ հարևանության մեջ

աղմուկ լինո՞ւմ է:

Այդ կողմից կարող եմ երաշխավոր լինել, որ ոչ ոք ձեզ չի անհանգստացնիլ:

Գիտեք, իմ աղջիկն աղմուկ չի սիրում, մեջ մտավ ծերունին,
այս պատճառով էլ մենք քաղաքի կենտրոնում չենք վարձում բնակարան:

Երևի նորեկներ եք դուք, ասաց Ռոստամյանը:

Այո, այո, մի ամիս չկա, որ եկել ենք Ռուսիայից: Հյուրանոցում երկար բնակվել անհնարին է, մանավանդ այստեղի հյուրանոցներում: Իսկ դուք այս տան տե՞րն եք:

Ոչ, կենող եմ:

Ձեր ազգանո՞ւնը:

Ռոստամյան:

Մեզ հարկավոր է ծանոթանալ միմյանց հետ, ասաց ծերունին, Ռոստամյանի ձեռը սեղմելով, Մինաս Կիրիլլիչ Քիրիշչիյեվ . . . սա էլ իմ աղջիկն է, Վարվառա Մինայեվնա:

Դուրս գալու ժամանակ երիտասարդ կինը մի անգամ ևս լուսամուտից հայացք ձգեց դեպի քաղաքի հեռավոր շրջակայքն և արտասանեց .

Ի՜նչ հրաշալի տեսարան է:

Ռոստամյանը լսեց նրա ծանր և երկար հոգոցը: Երբեք նա մի կնոջ երեսին երկու անգամ միմյանց հետևից նայած չէր, ո՛չ դրսում, ո՛չ մի տան մեջ, եթե երբևիցե նա գտնվել էր մի տան մեջ կանանց շրջանում: Բայց այդ ավելի նիհար, քան թե գեր, սակավ ինչ գունատ թախծալի դեմքն, այդ խոշոր, տխրափայլ աչքերը մի քառորդ ժամ կաշկանդեցին նրա ուշադրությունը: Գուցե պատճառն այն հետաքրքիր հայացքներն էին, որոնց նա արժանացավ երիտասարդ կնոջ կողմից չգիտեր: Չգիտեր նույնպես, թե ինչու ծերունին և դուստրը դուրս գնալուց հետո,

ինքը մի քանի րոպե անշարժ կանգնած էր փողոցի լուսամուտի առջև և նայում էր մոտակա եկեղեցու արծաթափայլ գմբեթին, որ պսպղում էր արևի ճառագայթների ներքո:

Վերադարձավ այրի Նատալիան:

Էէ՛, Նատալիա Պետրովնա, ի՞նչ կտաք, որ մի ուրախալի լուր հայտնեմ ձեզ, դարձավ Ռոստամյանը ուրախ դեմքով յուր տանտիրուհուն:

Ով գիտե, վարձել են բնակարանը . . .

Հենց այդ է . ահա՛ կանխավճարը:

Օ՛հ, փառք աստուծո . . . ապրի՛ս, ապրի՛ս, որդի, գոչեց Նատալիա Պետրովնան, կարմիր թղթադրամը ծալելով և գրպանը դնելով: Ո՞վ վարձեց:

Մի ծեր մարդ յուր աղջկա հետ:

Երկու հոգի՞ միայն:

Երկու էլ ծառա մի աղախին և մի խոհարար:

Իսկ և իսկ իմ ուզածն է: Լա՞վ մարդիկ են:

Աստված գիտե, գոնե դեմքով լավ երևացին ինձ: Ահա անունները գրված են այս թղթի վրա:

Նատալիա Պետրովնան ուրախությունից պատրաստ էր գրկել և համբուրել Ռոստամյանին: Բայց Ռոստամյանն, ինչևիցե, օտար էր, իսկ ինքը չնայելով յուր պատկառելի տարիքին, տակավին երիտասարդ էր համարում իրան:

Ճաշից հետո այրին անմիջապես հրամայեց ծառային վարձված բնակարանի լուսամուտներն ու հատակը լվանալ, պատերն ու առաստաղը մաքրել սարդի ոստայնից: Նա շտապեց յուր աղջկա մոտ, որ նրան հաղորդի ուրախալի լուրը, վերադարձավ և կրկին շնորհակալություն հայտնեց Ռոստամյանին: Ամբողջ օրն այրին ուրախությունից ոտքի վրա էր:

Իսկ Ռոստամյանի առջև մերթ ընդ մերթ պատկերանում էին ծերունու պատկառելի և նրա դստեր տխուր դեմքերը: Այդ անծանոթ անձինք ինչ-որ տարօրինակ և ախորժ տպավորություն էին գործել նրա վրա: Երբեք մենակյաց յուր կյանքում տեսած չէր ծնողի ու զավակի այնքան ներդաշնակ և գրավիչ զույգ, որպես այդ նորեկները հայր ու դուստր . . .